

משרד החינוך

המזכירות הפדגוגית, אגף שפות – הפיקוח על הוראת העברית ביסודי
המינהל הפדגוגי, אגף א חינוך יסודי

"צומחים מחדש"

תוכנית פדגוגית לקידום השפה והאוריינות
בכיתות א-ג
תשפ"ה

חגית חזן

ממונה על היחידה למיומנויות יסוד

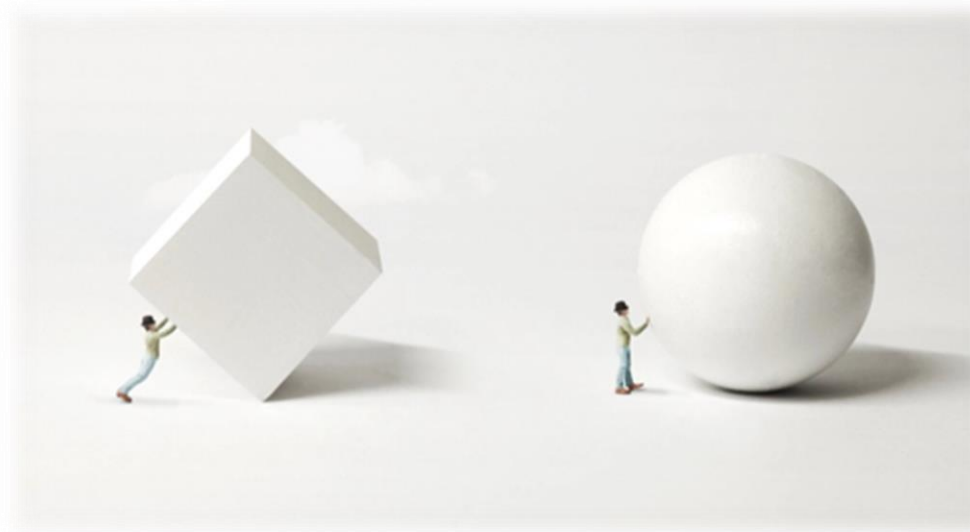
ד"ר לימור קולן

מפמ"ר עברית בגיל הרך וביסודי

אוריינות לשונית

כישורי השפה והאוריינות מהווים מפתח להתפתחות האינטלקטואלית, הרגשית והחברתית של התלמידים.

כישורי השפה והאוריינות מהווים תשתית ללמידה, לרכישת ידע והשכלה; כישורי השפה והאוריינות חיוניים לתקשורת בין-אישית למעורבות תרבותית וחברתית, לעצמאות תפקודית ולפיתוח בטחון בחברה אוריינית. היכולות השפתיות והאורייניות קריטיות לשלומות (well-being) התלמידים בהווה ולהצלחתם בעתיד.

רציונל

התוכנית "צומחים מחדש" היא תוכנית מערכתית המתמקדת בקידום הישגי התלמידים באוריינות הלשונית בעברית.

○ אירועי השנה שחלפה מצריכים עדכון והתאמת תהליכי ההוראה והלמידה האוריינית ביסודי למציאות המשתנה ולאתגרי השעה.

○ הצורך הוא כלל מערכתי והוא מקבל משנה תוקף בקרב תלמידים המצויים במעגל פגיעה ראשון ובמעגל פגיעה משני.

○ עולה צורך אקוטי להגיב למציאות המורכבת ולמנוע את התרחבותם של הפערים.

התוכנית הפדגוגית "צומחים מחדש" מתמקדת בכיתות א-ג, בהן מתרחשים תהליכים משמעותיים בהתפתחות השפה והאוריינות.

הזדמנות לצמוח מתוך משבר.

מטרות התוכנית

1. ביסוס החוסן המקצועי של המורים – הרחבת הידע הפרופסיונלי בתחומי החינוך הלשוני, חיזוק תחושת המסוגלות והאוטונומיה התפקודית
2. קידום הישגי התלמידים בתחומי האוריינות הלשונית.
3. מניעת התרחבות הפערים.
4. ירידה בשיעור התלמידים המראים חולשה שפתית ואוריינית.
5. הרחבת היקף היישום של התוכנית "צומחים מחדש" בקרב בתי הספר בארץ.
6. יצירת שינוי בר־קיימא באופן שבו מנוהלים שיעור עברית בכיתות א-ג.

התוכנית הפדגוגית "צומחים מחדש" בכיתות א-ג

פדגוגיה מתחשבת ומאפשרת

התוכנית מתמקדת בעיצוב פדגוגיה המתחשבת בפערים
ההתפתחותיים ובשונות בין הלומדים לצורך יצירת תנאים מיטביים
ללמידה שפתית ואוריינית.
פדגוגיה מתחשבת תאפשר לכלל התלמידים לשגשג ולפתח את
הנכסים השפתיים והאוריינים שלהם.

מקדם ערכים
של הוגנות
בחינוך ושוויון
הזדמנות.

המסגרת התיאורטית

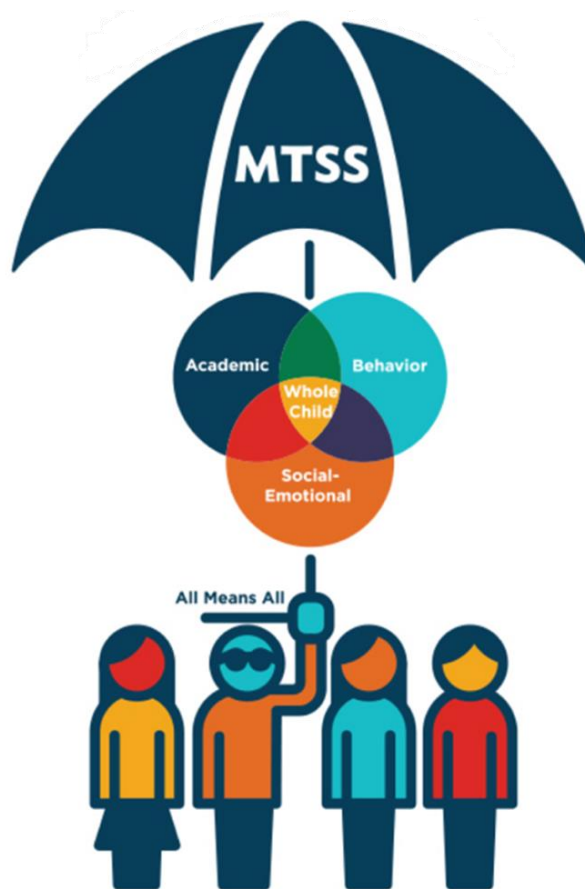
לעיצוב ולניהול הלמידה השפתית והאוריינית ביסודי

Multi-Tiered System of Supports **MTSS**

הוגנות בחינוך ושוויון הזדמנויות

תלמידים שונים זקוקים למענים שונים.

יצירת נגישות פדגוגית והוראה מותאמת לכלל התלמידים – על הרצף שבין חולשה שפתית ואוריינית למצוינות אוריינית. יצירת מנגנוני תמיכה מרובדים.

תפיסת "הילד השלם"

ראיה הוליסטית של הילדים. הכרה בכך שמתקיימים קשרי גומלין בין היבטים שונים בתפקוד של התלמיד.

הכישורים השפתיים והאורייניים משפיעים על הלמידה האקדמית, על החוסן התפקודי, על התפתחות החשיבה ועל הכשירות החברתית.

הלמידה השפתית והאוריינית מושפעת מהכישורים הקוגניטיביים-ניהוליים ומהתפקוד הרגשי.

נדבך ראשון
מהלך אוניברסלי לקידום האוריינות
הלשונית בשיעור עברית בכיתה

אמת המידה

הוראה בעלת השפעה גבוהה העונה על הצרכים של
כל התלמידים (100%)

נדבך שני
מהלך פרסונלי-אסטרטגי

אמת המידה

התערבות בעוצמה בינונית הנותנת מענה לאתגרי
הלמידה של חלק מהתלמידים (15%)

נדבך שלישי
מהלך פרסונלי-אינטנסיבי

אמת המידה

התערבות ממוקדת בעוצמה
מוגברת עבור מעט תלמידים
שמראים תגובה מינימלית
להתערבות אסטרטגית
(5%)

מהלך אוניברסלי לקידום האוריינות הלשונית
מה?

* עיצוב פדגוגיה המתחשבת בהבדלים ההתפתחותיים והמאפשרת מתן מענה רלוונטי, איכותי ומשמעותי לכלל התלמידים.
איך?

יצירת תשתית פדגוגית
* יישום מודל ההוראה "איתי ולידי" בשיעור עברית
* יישום עקרונות העיצוב האוניברסלי בלמידה האוריינית

יישום עקרונות דידקטיים לקידום שפה ואוריינות
* הוראה הוליסטית
* הוראה דיאלוגית
* למידה פעילה
* נגישות פדגוגית
* עיצוב אוניברסלי של תהליכי ההוראה וההזדמנויות ללמידה

נדבך ראשון
מהלך אוניברסלי לקידום האוריינות הלשונית בשיעור עברית בכיתה

אמת המידה
הוראה בעלת השפעה גבוהה העונה על הצרכים של כל התלמידים (100%)

נדבך שני
מהלך פרסונלי-אסטרטגי
אמת המידה

התערבות בעוצמה בינונית הנותנת מענה לאתגרי הלמידה של חלק מהתלמידים (15%)

נדבך שלישי
מהלך פרסונלי-אינטנסיבי
אמת המידה

התערבות ממוקדת בעוצמה מוגברת עבור מעט תלמידים שמראים תגובה מינימלית להתערבות אסטרטגית (5%)

מהלך פרסונלי אסטרטגי ואינטנסיבי
מה?

תמיכה נוספת בשעות **אישיות** (קבוצה של 2-4 תלמידים) נוסף על הלמידה בכיתה. מיקוד בצמצום פערים: שטף קריאה, הבנה והפקה של טקסטים, אוצר מילים

איך?
* מטרות למידה אישיות
* התערבות קצרת טווח וארוכת טווח
* הוראה מותאמת
* הוראה מפורשת
* שילוב פרקטיקות אפקטיביות
* ניטור התגובה להתערבות

קידום שפה ואוריינות ביסודי

שלושה נתיבי פעולה אסטרטגיים

קידום הישגים

קידום רכיבי

האוריינות הלשונית

כשירות תקשורתית – כישורי שיח, שיח מורחב ושיח דיאלוגי רכישת הקריאה והכתיבה ביסוס שטף הקריאה הבנה והפקה של טקסטים בשיח הדבור והכתוב ידע לשוני ואוצר מילים עידוד קריאה וכתיבה

מניעת התרחבות

הנערים

מיקוד בכיתות א-ג

צמצום נערים

מיקוד במיומנויות

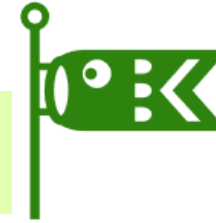
השפתיות והאורייניות

הבסיסיות

רכישת הקריאה והכתיבה ביסוס שטף הקריאה פיתוח ההבנה וההפקה של טקסטים הרחבת אוצר מילים פיתוח כישורי שיח מורחב

בתהליך ההתפתחות האוריינית קיימת הייררכייה: התפתחותן של מיומנויות אורייניות מסדר גבוה – הבנת הנקרא והבעה בכתב, תלויה בהתפתחותן של יכולות אורייניות בסיסיות – שטף קריאה וכתיב וכן בהון הלשוני וביכולות ההבעה בשיח הדבור.

מהלכים אסטרטגיים לקידום שפה ואוריינות

פיתוח הידע הפרופסיונלי של המורים והמדריכים

① תוכנית פדגוגית "צומחים מחדש"

② ובינרים ארציים

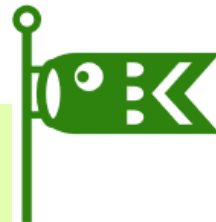
③ הדרכות ומפגשי היוועצות מחוזיים ובית ספריים

④ פיתוח מקצועי ייעודי לכיתות א-ג "צומחים מחדש"

1. קידום הישגים

2. מניעת פערים

3. צמצום פערים

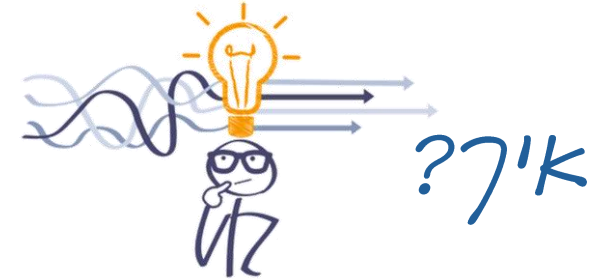
עיצוב פדגוגיה מתחשבת ומאפשרת בשיעור עברית

① יישום מנגנוני תמיכה מרובדים

② יישום מודל ההוראה "איתי ולידי" בשיעורי עברית

קידום שפה ואוריינות בחינוך היסודי

שלושה נתיבי פעולה אסטרטגיים

רכישה של
התוכנית בגפ"ן
"צומחים מחדש"
לכיתות א-ג

צמצום פערים

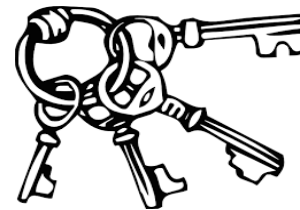
מה?

מיקוד!

רכישת הקריאה והכתיבה
ביסוס שטף קריאה
פיתוח ההבנה וההפקה
של טקסטים
הרחבת אוצר מילים
פיתוי כישורי שיח מורחב

1. מהלכי התערבות קצרי טווח וארוכי טווח
2. מנגנוני תמיכה מרובדים – בשעות הלמידה בכיתה ובתוספת שעות אישיות
3. ביסוס הידע הפרופסיונלי – פרקטיקות הוראה אפקטיביות
4. הערכה ומשוב המשולבים בלמידה – ניטור התגובה להתערבות

מודלים להפעלה של התוכנית "צומחים מחדש" בכיתות א-ג

מפתחות ליישום

10 שבועות=60 שעות
20 שבועות=120 שעות

מורה עמיתה

6 שעות מלאות
בכיתה

פיצול כיתה

6 שעות מלאות
בחצאי כיתה

מודל משולב

4 שעות בכיתה + 2
"אישי פלוס"

"אישי פלוס"

6 שעות לתגבור
בקבוצה קטנה

הוראה תומכת בכיתה

מאפשר יישום מיטבי של
מודל ההוראה "איתי
ואידי" בשיעורי עברית

מאפשר מענה מותאם הניתן
בקבוצה קטנה (3-4 תלמידים)
בשעות תוספתיות

שעות
אישיות

שיאו! 🌟

יש לבחון את המשאבים הבית ספריים הניתנים
לתלמידים שאותרו (שעות שילוב, שעות
פרטניות, יסודות ועוד).
במידה ויש משאבים תוספתיים, יש לתעדף את
יישום מלוא השעות במסגרת הוראה תומכת
בכיתה.

"צומחים מחדש"

רכיבי התוכנית הפדגוגית

התוכנית "צומחים מחדש" כוללת שלושה רכיבים:

"אישי פלוס"

הוראה מותאמת
בקבוצה קטנה
ובפרטני

קריאה דיאלוגית
שיתופית של
ספרי ילדים

יישום מודל

ההוראה
"איתי ואידי"
בשיעורי עברית

שלושת הרכיבים יוצרים מעטפת פדגוגית הוליסטית לצורך קידום לקידום הישגי התלמידים, למניעת התרחבות הפערים ולצמצום פערים.

1

יישום מודל ההוראה "איתי ואידי"

בשיעורי עברית

ניהול שיעורי עברית במודל ההוראה "איתי ואידי"
מאפשר הוראה מותאמת ופרסונלית. מודל
ההוראה מבוסס על עקרון ההוראה והלמידה
בקבוצה קטנה, לצד התנסויות אורייניות מגוונות
בלמידה עצמית ובלמידת עמיתים.

2

קריאה דיאלוגית שיתופית של ספרי ילדים

יצירת שגרות של הקראה קולית של ספרי ילדים
מומלצים. ההקראה מלווה בדיאלוג ובשיח ספרותי
וכן במגוון פעילויות חווייתיות המעוררות את
הדמיון ואת הרגש, מפתחות את המחשבה והשפה
ומעודדות קריאה וכתיבה.

3

"אישי פלוס" הוראה מותאמת בקבוצה קטנה ובאופן פרטני

תגבור שעות אישיות לתלמידים החווים פערים
משמעותיים בתחום השפה וברכישת הקריאה והכתיבה.
שיעורים אלה יינתנו בקבוצה קטנה ובאופן פרטני, זאת
נוסף על שעות הלמידה בכיתה. ההוראה בשעות
האישיות תתמקד במטרות הלמידה האישיות ותתבסס
על פרקטיקות של הוראה מותאמת.

שלבים ביישום מודל ההוראה "איתי ואידי" בשיעורי עברית

שלב ראשון

הערכה ומיפוי

1. נאפיין את הפרופיל האורייני

2. נציב מטרות למידה משותפות ואישיות

3. נאתר תלמידים הזקוקים לתגבור בשעות אישיות

שלב שני

ארגון התלמידים לקבוצות

למידה "איתי"

שלב שלישי

תכנון שבוע הלמידה

"איתי ואידי"

ארגון לומדים

בכיתות א

הרכב של 4-6 תלמידים

לפי פרופיל הקריאה

הרכב זמני המתעדכן

באופן דינמי

בכיתות ב-ג

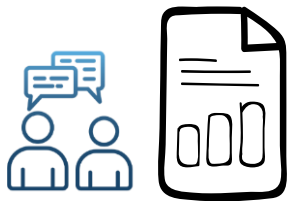
הרכב של 4-6 תלמידים

חלוקה לפי **מודל**

החברותא

דגשים ועקרונות פדגוגיים

- ★ למידה עצמית ולמידה בחברותא לצד המורה
- ★ 2-3 זירות למידה מחוץ לגבולות ספר הלימוד
- ★ התנסויות אורייניות מגוונות
- ★ בהקשרים אורייניים רחבים
- ★ לוח אפשרויות – בחירה, גיוון
- ★ שימוש בכלים פדגוגיים לבקרה ולמעקב
- ★ דגש על פיתוח מיומנויות המאה ה-21 – מכוונות עצמית בלמידה, למידת עמיתים, פתרון בעיות

מודל ההוראה "איתי ואידי"

ויישומו בשיעור עברית

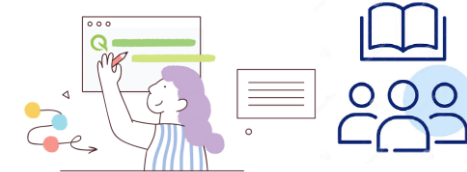
מצפן ההוראה

"אידי"

"איתי"

דגשים ועקרונות פדגוגיים

- ★ למידה מונחית בקבוצה קטנה
- ★ 3-6 תלמידים בקבוצה
- ★ מטרות למידה משותפות ואישיות
- ★ הוראה מפורשת של ידע ומיומנויות
- ★ הוראה דיאלוגית
- ★ למידה פעילה
- ★ עיון ודיון
- ★ אירועי משוב והערכה המשולבים בלמידה

מבנה של שיעור "איתי ואידי"

פעילות פתיחה קצרה, חזויית
ורלונטית

"איתי"

קבוצת למידה מונחית עם המורה
כ־20 דק' לכל קבוצה
מטרות למידה משותפות
הוראה מפורשת, דיאלוגית ומתווכת

"אידי"

למידה ליד המורה בלמידה עצמית
או בלמידת עמיתים.
התנסויות בתחום השפה והאוריינות בהקשר
אורייני רחב.

מורה עמיתה מלווה
ומסייעת לתלמידים
בלמידה ליד המורה.
בהיעדר מורה עמיתה,
במעבר בין קבוצות
הלמידה, יש לערוך סבב
קצרצר בין התלמידים
למעקב ולתמיכה.

"אידי"

שיח רפלקטיבי קצר
משוב ובקרה

פרופיל הקריאה בכיתות א

פרופיל 5	פרופיל 4	פרופיל 3	פרופיל 2	פרופיל 1
תלמידים הנמצאים בפער בתשתיות האוריינות המוקדמת. ✓ מכירים חלק מן האותיות. ✓ מזהים חלק מקשרי אות-צליל. ✓ מפענחים צירופים ומילים קצרות בסימני הניקוד קמץ/פתח/חטף פתח. ✓ הפענוח הפונולוגי אינו מדויק. ✓ מבצעים מיומנויות פונולוגיות בסיסיות. ✓ כותבים בכתב פונטי חלקי.	תלמידים הנמצאים בתחילת תהליך רכישת יסודות הקריאה והכתיבה. ✓ מפענחים מילים ומשפטים קצרים בסימני הניקוד קמץ/פתח/חטף פתח <u>ובשוואים</u>. ✓ הפענוח הפונולוגי מדויק ברובו. ✓ מבצעים מיומנויות פונולוגיות בסיסיות. ✓ כותבים בכתב פונטי חלקי.	תלמידים הנמצאים באמצע תהליך רכישת יסודות הקריאה והכתיבה. ✓ מפענחים מילים, משפטים וקטעים קצרים בחלק מן התנועות (3 סימני ניקוד לפחות). ✓ <u>תהליכי הפענוח אוטומטיים בחלקם</u> – מזהים מייד חלק מן הצירופים. ✓ שולטים ברוב המיומנויות בתחום המודעות הפונולוגית. ✓ מבינים לרוב את הנקרא. ✓ כותבים מילים ומשפטים קצרים. ✓ כותבים בכתב קריא ובכתב פונטי לרוב מלא.	תלמידים הנמצאים בשלב מתקדם בתהליך רכישת יסודות הקריאה והכתיבה. ✓ מפענחים מילים, משפטים וקטעים קצרים ברוב התנועות (4-5 סימני ניקוד). ✓ יוצרים הכללה ויכולים לפענח מילים בסימני הניקוד שלמדו. ✓ <u>תהליכי הפענוח אוטומטיים ברובם</u> – מזהים מייד צירופים. ✓ קוראים מילים ומשפטים בסימני הניקוד שלמדו. ✓ קוראים חלק מן המילים בצורה גלובלית. ✓ לרוב מבינים את הנקרא. ✓ כותבים מילים ומשפטים קצרים. ✓ כותבים בכתב קריא ובכתב פונטי מלא.	תלמידים קוראים! ✓ סיימו את רכישת יסודות הקריאה והכתיבה. ✓ קוראים בצורה מפענחת ומדויקת. ✓ קוראים חלק מן המילים בצורה גלובלית. ✓ מבינים את הנקרא. ✓ כותבים משפטים וקטעים קצרים. ✓ כותבים בכתב קריא ובכתב פונטי מלא. ✓ מגלים בטחון בקריאה ובכתיבה. ✓ נהנים מפעילויות אורייניות.

פרופיל אורייני כתיבת כ-ג

 מיקוד בשטף הקריאה ובכישורי שפה	 מיקוד בכישורי השפה	 מיקוד בשטף קריאה	מיקוד בניטור הבנה והבעה	קוראים וכותבים מיומנים
תלמידים שקריאתם מפענחת – מקוטעת ולא מדויקת; שולטים בשפה העברית באופן חלקי; מבינים את הנקרא באופן חלקי; ממעטים לקחת חלק בשיח האורייני; המבע בשיח הדבור והכתוב אינו מפותח ואינו מדויק; חוסר באוצר מילים ובידע לשוני.	תלמידים שקריאתם לרוב מדויקת ורציפה; מגלים חולשה שפתית; ממעטים לקחת חלק בשיח האורייני; מבינים את הנקרא באופן חלקי; המבע בשיח הדבור והכתוב אינו מפותח; חוסר באוצר מילים ובידע לשוני.	תלמידים שקריאתם מקוטעת ו/או לא מדויקת; מבינים טקסטים המוקראים להם; משתתפים בשיח האורייני ומצליחים להביע עצמם בשיח הדבור; כתיבתם אינה מפותחת (בהיבט של תוכן ומבנה, וייצוג מורפו-אורתוגרפי של מילים).	תלמידים שקריאתם לרוב מדויקת ורציפה; שולטים בשפה ומשתמשים בה בביטחון למטרות חברתיות ותקשורתיות; משתתפים בשיח האורייני; מבינים את הנקרא באופן חלקי; כתיבתם אינה מפותחת (בהיבט של תוכן ומבנה).	תלמידים אורייניים! שקריאתם רהוטה! מבינים היטב את הנקרא; כישורי הבנה והבעה טובים; אוצר מילים רחב; נהנים לקרוא ולכתוב ומגלים בטחון אורייני; משתמשים בכישורים האורייניים באופן עצמאי לצורכי למידה.

קוראים מיומנים

✓ קריאה רהוטה!

✓ כישורי שפה טובים

תלמידים אלה נהנים מקריאה וקוראים באופן
תדיר; מפיקים משמעות מקריאה לצורכי
למידה;
משתתפים באופן פעיל בשיח האורייני.

חולשה במיומנויות הקריאה הבסיסיות

✓ כישורי שפה טובים

✗ קריאה מקוטעת ו/או לא מדויקת, חוסר היכרות

עם מוסכמות הכתיב

תלמידים אלה בולטים בכך שהם מצליחים להפגין
הבנה טובה כשהטקסט מוקרא להם.
לרוב משתתפים בשיח האורייני.

תלמידים אלה יזדקק לתוכנית התערבות המתמקדת בקידום
שטף הקריאה.

כתיב מנוקד –
כיתות ב-ג
כתיב מלא –
כיתות ג-ו

מפותח

כישורי שפה טובים

לא מפותח

שטף קריאה

מפותח

לא מפותח

חולשה שפתית

✓ מיומנויות קריאה בסיסיות טובות

✗ כישורי הבנה ובהבעה נמוכים

תלמידים אלו יזדקקו לתוכנית התערבות העוסקת בפיתוח השפה
והידע הלשוני, הרחבת אוצר מילים וידע עולם, וקידום הבנה והפקה
של טקסטים.

חלקם יזדקקו לתוכנית לקידום השפה הפונקציונלית-תקשורתית.

חולשה שפתית לצד חולשה במיומנויות האורייניות הבסיסיות

✗ לא השלימו את תהליך רכישת הקריאה והכתיבה

✗ קריאה מקוטעת ו/או לא מדויקת, חוסר היכרות עם

מוסכמות הכתיב

✗ כישורי הבנה ובהבעה נמוכים – תשתית שפתית חלשה

תלמידים אלו יזדקקו לתוכנית התערבות אינטנסיבית העוסקת בקידום
שטף הקריאה וגם בפיתוח הידע הלשוני, אוצר המילים ובקידום ההבנה
וההפקה של טקסטים.

משאבי התוכנית "צומחים מחדש"

תוכנית פדגוגית
לכיתות א
לכיתות ב-ג

רכישת שעות
6 שעות למשך 10
שבועות
6 שעות למשך 20
שבועות

מפגשי הדרכה
והיווצרות
ברמה מחוזית
וברמה בית
ספרית

פתרון למידה
במצפן
קורס "צומחים
מחדש", מוכר
לגמול

פורטל
מרחב פדגוגי
"צומחים מחדש"

ובינרים ארציים
הדרכות
בנושאים שונים

מפגשי למידה במסגרת ובינ"י ארצ"י

מועד	מנחה	נושא המפגש
4/11/2024	ד"ר לימור קולן חגית חזן	היכרות עם התוכנית "צומחים מחדש" לכיתות א-ג
10/11/2024	ד"ר לימור קולן ליבנת בביוף	קידום שפה ואוריינות בכיתה הטרוגנית – מהערכה לתכנון ההוראה
20/11/2024	ד"ר לימור קולן סיגי שם-טוב	הוראה מונחית בקבוצה קטנה – מודל לתיהלוק מפגש אורייני, "מטקסט לשיעור"
24/11/2024	ד"ר לימור קולן אורית שיר	תכנון הלמידה ליד המורה – הרחבת ההתנסויות האורייניות בלמידה עצמית ובלמידת עמיתים
4/12/2024	ד"ר לימור קולן מרים אלגביש	"אישי פלוס" – פרקטיקות לקידום שטף קריאה
8/12/2024	ד"ר לימור קולן ד"ר יעל שגב	קריאה דיאלוגית שיתופית של ספר עם תלמידים בכיתה
17/12/2024	ד"ר לימור קולן מילי גלבו	הוראת הקריאה והכתיבה בכיתות א – הלכה למעשה